

Sándor Szathmári en la hungara kaj Esperanta literaturoj
Radioprelego de Claude kaj Andrée GACOND, SRI 773, 1978.08.03 & 05

Cl.- Parolas gesinjoroj Claude kaj Andrée Gacond.

La pasintan semajnon, nin inspirante el eseo de Mária Bereczki pri Sándor Szathmári kaj lia ĉefverko "Vojaĝo al Kazohinia", ni raportis pri la vivo kaj la verkista kariero de la aŭtoro de la romano "Vojaĝo al Kazohinio" kaj de la novelaro "Maŝinmondo". La studo de Mária Bereczki ĵus aperis en la dua numero de "Esperantologiaj Kajeroj", publikaĵo de la Budapeŝta Universitato Eötvös Lóránd. Ni hodiaŭ citas erojn el tiu ĉi studo de Mária Bereczki, ĝuste el ĉapitro, kiu provas situigi Sándor Szathmári en la hungaran kaj Esperantan literaturojn. Vi konstatos, ke stile Mária Bereczki ne ĉiam verkas en matura Esperanto, sed ke ŝiaj diroj estas ege interesaj por tiuj, kiuj havas intereson por la Esperanta literaturo. Ni citas:

A.- "Sándor Szathmári okupas tre originalan lokon kaj en la hungara, kaj en la Esperanta literaturo. La Esperantaj revuoj kaj eldonejoj donis al li azilon ankaŭ tiam, kiam la hungara literatura vivo preteris lin. La noveloj de "Maŝinmondo" senescepte aperis la unuan fojon en Budapeŝto, kaj la nomo de Szathmári estis bone konata inter esperantistoj.

Cl.- "La verkoj de Szathmári ne estas puraj ludoj de la imago pri la estontaj mirakloj de la scienco, ili estas meditado super tempoj, kiujn la aŭtoro pritraktas sufiĉe originale kaj alloge, sed kiuj okupadis longe la homan menson kaj certe ĝin okupos ankoraŭ longe. La legado de la verkoj de Szathmári ne estas nura distro, sed potenca instigo al pensado» (Michel Duc-Goninaz).

A.- "La fama poeto, William Auld skribis pri li:

Cl.- "Sándor Szathmári estas unu el la grandiozaj satiristoj de la nuntempa mondo, kiu okupas lokon samnivele apud siaj grandaj kaj mondkonataj fratoj (kiuj cetere estas liaj plej ŝatataj verkistoj) Swift, Wells, Anatole France, Madách kaj Karinthy. La fakto, ke li verkas pliparte en Esperanto, estas ĉefatuto por nia kulturo, kaj sekve por nia afero, kiun siatempe ni espereble komprenos meti en la ludon. Tiujn du propoziciojn mi skribas senpardonpete, malgraŭ tio, ke nia esperantista publiko ne tro ŝatas rekoni siajn valorojn kaj preferas mildigi siajn pretendojn per ĉiaj *seoj* kaj *sedoj* kaj *tamenoj*." (Auld, pri la originala literaturo kaj pri la verkoj de Szathmári, Revuo Esperanto, januaro 1966)

A.- Sándor Szathmári tiel respondis al Vilmos Benczik, kiu intervjuis lin por "Hungara Vivo": "La Esperanta kulturo povas esti evoluigata, ĝi devas esti evoluigata, kaj ĝi ankaŭ per si mem evoluas, ĉu ni volas, ĉu ne. Mi verkis proksimume la duonon de miaj verkoj en Esperanto, sed ili ĉiuj - ankaŭ la hungare verkita parto - estas nepre pli Esperantaj, internaciaj, ol tipe hungaraj, ja neorientita leganto malfacile divenus, ke la aŭtoro estas hungaro".

Cl.- Post tiuj ĉi citadoj, la studentino Mária Bereczki sin demandas "kigrade Sándor Szathmári estas hungara verkisto? Ĉu lia verkaro apartenas ankaŭ al la hungara literaturo?" Ni citas ŝin:

A.- "(Sándor Szathmári) estas hungaro, li verkis en Hungario: lia verkaro estas parto de la hungara literaturo. Li estas unuavice filozofo, meditulo, kaj duavice beletristo. La baza penso de liaj verkoj: la homo havas en siaj manoj altnivelan teknikon, kiun li mem kreis, sed liaj propraj biologiaj ecoj evoluis tre malmulte. La homaro tiel nekapablas al vera harmonia vivo.

Li simbolas kaj interpretas la homan vivon per amareta rezigno, sed lia amareco ne estas la amareco de la senespera elreviĝo. La verkisto esperas, ke la homoj trovos la manieron vivi logike.

Cl.- "Szathmári vidas, ke la interhoma batalo ne estas bazo por la homa ekzisto, eĉ ĝi malhelpas la ekziston kaj evoluon, kiu baziĝas sur la kunlaboro. Bedaŭrinde li estis en troa grado pesimisma, li pensis, ke la kunlaboremo preskaŭ tute mankas al la homo; dum la lasta jardeko la tekniko multon evoluis, sed la homo mem preskaŭ neniom."

A.- Mária Bereczki poste citas diĝon de Dezső Keresztury, aperinta en postparolo al la hungarlingva eldono de "Maŝinmondo", tio en 1972. Ni citas ĝin:

Cl.- "La apero de ĉi tiu libro de Sándor Szathmári ĝustigas maljustaĝon. Ĝi ne nur prilumas longe ombritan parton de la tradicio de hungara sciencfikcia literaturo, sed, eĉ se kun iom da malfruo, honoras maljuste ignoritan verkiston. Ĝi konigas pruvon al la hungara publiko pri tio, kion la esperantistaj legantoj jam delonge sciis, nome, ke Sándor Szathmári ne estas "unulibra verkisto".

A.- Mária Bereczki tiel konkludas tiun ĉi ĉapitron de sia studo pri Szathmári: "En la hungara literaturo ne estas tradicioj de la sciencfikcia ĝenro. Escepte de kelkaj verkoj de Karinthy ("Vojaĝo en Faremido", "Capillaria", ktp) kaj la "Elza piloto" de Babits, grava hungara verkisto ne praktikis ĉi tiun ĝenron. Szathmári protestas kontraŭ la epiteto "sciencfikcia", ĉar li rigardis sin satiristo. Fakte, li estis satiristo, tamen en liaj verkoj ludas gravan rolon la scienca fantazio."

Cl.- La venontan semajnon ni resume prezentos, kion diras la studentino Mária Bereczki pri la ĉefverko de Sándor Szathmári: "Vojaĝo al Kazohinio". Hodiaŭ ni deziras altiri vian atenton pri la titolo "Vojaĝo al Faremido" de la hungara verkisto Karinthy, kiu estis inspiranto de Szathmári. La vorto "Faremido" kreiĝis helpe de planlingvaj elementoj. Ĉiuj aŭdis paroli pri la fama muzika lingvo "Solredo" de la franco Jean Sudre, proponita en 1866. Tiun ĉi lingvon oni povis kanti, ludi per muzikilo, skribi per koloroj aŭ esprimi per kelkaj gestoj. Fakte en "Solredo" oni uzis nur sep silabojn: do, re, mi, fa, sol, la, si. Karinthy forĝis la nomon de sia sciencfikcia lando helpe de kvar el tiuj ĉi silaboj, el tio la belsona kaj mistera "Faremido".

Cl.- Vi aŭdis prelegon el Svislando. Parolis gesinjoroj Claude kaj Andrée Gracond. Ĝis reaŭdo!